

Vitányi Iván

A LUKÁCS-SZEMINÁRIUM KISUGÁRZÁSA ÖRÖKKÉ ÉL

1945 táján már népművészettel foglalkoztam, a népdal, a néptánc érdekelt és a versek. Diákkoromban egy nagy népgyűlésen szavaltam fönt Budapesten. Adyt, utána bemondtam, hogy a következő vers József Attilától lesz, erre kitört a tapsvihár. Sovány és szőke voltam, ártatlan és hatalmas hangom volt. Elszavaltam a József Attila-verset, utána nyomban körülvettek, elvtársnak szólítottak és ezzel bekerültem a baloldalra. Dacára, hogy az estet Püski Sándorék szervezték, sok baloldali szociáldemokrata és kommunista is eljött. Visszamentem a gimnáziumba, Sárospatakra, Gulyás Pali bácsitól, a könyvtárostól kértem egy könyvet a kommunizmusról, hogy megtudjam, mi az. „Nézd, fiam – mondta. – Először is odaadom neked Marxtól a *Kommunista kiáltványt*.” Másnap találkoztam az ebédlőben a teológusokkal, akik megtudták, hogy milyen könyvet olvastam egész éjszaka, megkérdezték: „Mondd, te kommunista vagy? – Én igen” – feleltem büszkén.

Följöttem Pestre, s belevetettem magamat a mozgalmakba. Szerettem volna egy népművészeti kollégiumot alapítani, de valószínűleg későn fogtam hozzá, mert a NÉKOSZ-nak – bent voltam a vezetőségében is – leáldozóban voltak a napjai. Mindenesetre belebuktam, s mint bukott ember elhatároztam, hogy tanulni fogok, egyetemre járok. (Soha nem végeztem el, de azért a doktorátust megszereztem.) Arra gondoltam, hogy ha beiratkozom Lukács György szemináriumára, megkapom tőle, amit illik tudni a világról és a kultúráról. Abban az időben éjjel-nappal olvastam, így kerültek a kezembe az írásai. Bemutatkoztam Lukácsnak és megmondtam neki, hogy táncesztétikával szeretnék foglalkozni. Bólogatott, bevallotta,

hogy ehhez nem ért, de nagy érdeklődéssel hallgatta, amit meséltem neki a tanulmányaimról – rossz franciatudásommal fordított könyvekről – és hogy mit gondolok a néptáncról. A Lukács-szemináriumban a szabadgondolkodás uralkodott egy nem praktikus szocializmuseszme jegyében, igaz, nem sokáig. Többen is megjegyezték körülötte, hogy a sok polgári gyerek között milyen jó, hogy ilyen fiú, mint a Vitányi Iván, is előfordul itt, aki táská helyett tarisznyát hord.

Itt a Lukács-szemináriumon találkoztam Heller Ágival, akivel azonnal jól megértettük egymást. Ellentétben más filozófusokkal, ő tudott hétköznapi nyelven is beszélni. Mindenki, még a férje vagy férjelöltje, Hermann István is igen bonyolult, nyakatekert módon fejezte ki magát. Igyekeztem utánózni őket, de kevés sikerrel. Ági azonban egyszerűen beszélt, és az is összekötött bennünket, hogy én néptáncoltam, ő pedig a Berczik Sára-féle mozdulatművészi csoportba járt, tehát volt közös témánk, s ami fontosabb: nyelvünk. Beleeshettünk volna a szerelembe, de mindkettőnknek volt társa, ezért nem láttuk értelmét. Ezért „csak” a legjobb barátommá vált, bár sokszor elgondolkodtam rajta, hogy ez több is lehetne. Sokat beszélgettünk mindenféle témákról a Múzeum körüti presszókban vagy az egyetem folyosóin. Ennek a románcnak vége lett, amikor betiltották Lukács szemináriumát. Az utak szétváltak, én „terepre” mentem dolgozni, táncsoportokat, színjátszóköroket, énekkarokat, nyilvános vitákat szervezni. Ágiékat jó sokáig elvesztettem szem elől. Néha összefutottunk a Kádár-rendszer éveiben. Keveset beszélgettünk, de abban egyetértettünk, hogy politikai rendszertől függetlenül a magyar kultúrát fönt kell tartani: minél magasabb nívón. A Lukács-szeminárium sugárzása egy életre összefogott, ha az akkori idők intenzitása nem is térhetett vissza – a rendszer-váltás után sem. De azt mindketten éreztük, hogy az akkori egyetértés él.

Én is elmúltam kilencven, örülök, hogy még élnek néhányan a nemzedékünkéből. Ágival mindig megvolt köztünk az érzés, hogy másfajta múltakkal, milyen jó, hogy különböző fajtájú emberek egyet tudnak érteni. Amikor Kiskunhalason jártam gimnáziumba, mert apámat odahelyezték jegyzőhelyettesnek, az egyik osztálytársam megtámadott, mert nem tudtam őz-ve beszélni. Azt mondta, hogy a kis Vitányinak Tótország a hazája. A többiek hallgattak rá és kiközösítettek az osztályból. A zsidó gyerekek álltak mellém. Práger és Roheim, és még volt egy-kettő. Azt mondták,

hogy tartsunk össze, s össze is tartottunk. S ez az összetartás kitartott egész életemben. És ez a tapasztalat nyitottá tett, hogy könnyen és természetesen fogadjam el a másságokat.

Sajnos Magyarországon ezzel éppen ellentétes a tradíció, s ezért ma, mint annyiszor, veszélyben van. Az okok gyökerét a „túlélő feudalizmussal” szoktam magyarázni. Ehhez az is hozzátartozik, hogy a klasszikus feudalizmust Nyugat-Európában éppen ellenünk, magyarok ellen fejleszték ki. A magyar kalandozások sok bajt okoztak, ami ellen össze kellett fogni, haderőt és gazdaságot. Ez indította el a mezőgazdasági forradalmat, ami azután évszázadokkal később átalakult iparosodássá és polgárosodássá. Magyarországon viszont hiányzott a mezőgazdasági forradalom, maximum a lókereskedelem fejlődött a feudalizmus alatt. Ezért a feudalizmus máig fennmaradt és rányomja a bélyegét a mindennapjainkra. A zsidók többsége nem része ennek a hagyománynak, s ezért elől jártak a polgári értékek elsajátításában. Ezért játszhattak meghatározó szerepet a magyar fejlődésben. Nagy szerepük van az Ady Endre, sőt már a Deák Ferenc körül kialakult réteg megerősítésében, akik elől jártak a magyar szellemi modernitás beindításában. Ez az oka az antiszemita reakciónak is, mert ez a feudalizmus nem tűrt mást a saját területén.

Azt nem lehet megjósolni, hogy mikor ér véget ez a „Nekünk Mohács kell” túlélő feudalizmus. Ahogy ma én látom, az ellenállás záloga, az értelmiség nem felel meg jól a feladatának.

Heller Ágnes a maga teljesítményével, egyáltalán a létezésével őrzi az ellenállás, a „túlélő feudalizmussal” szembeni ellenállás reményét. Hogy ezt sokáig és jó erőben képviselhesse, ehhez kívánok neki egészséget és erőt, mert nagy szükségünk van rá.

Lejegyezte: K. J.